

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Харків – 2020

УДК 374.7

ББК 74.4

О-72

Рецензенти:

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, директор Центрального інституту післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Бідюк Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іван Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року), Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2020 року)

О 72 Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
ISBN 978-617-7912-56-8

У монографії висвітлено актуальні проблеми освіти дорослих як складової розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, обґрунтовано теоретико-методологічні засади і розкрито досвід організації навчання дорослих в Україні, розкрито особливості особливості андрагогіки як субдисципліни педагогічної науки, окреслено тенденції професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів, схарактеризовано освітні потреби різних категорій дорослого населення.

Монографія адресована науковцям, науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам, усім, кого цікавлять питання безперервного навчання та освіти дорослих.

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020
© ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020

Зміст

Передмова	8
------------------	----------

Розділ 1. Освіта дорослих як чинник розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів

1.1.	Розвиток освіти дорослих на філософсько-педагогічних засадах андрагогіки (<i>Ничкало Н.Г.</i>)	12
1.2.	Праксеологічний підхід у підготовці менеджерів освіти в Інституті підвищення кваліфікації педагогічних працівників і менеджменту освіти (<i>Черновол-Ткаченко Р.І., Прокопенко І.Ф.</i>)	24
1.3.	Критеріальний аналіз понять «дорослість» і «дорослий учень» як базових категорій андрагогіки (<i>Лук'янова Л.Б.</i>)	28
1.4.	Освіта дорослих у контексті філософії неперервної освіти (<i>Сагуйченко В.В.</i>)	42
1.5.	Контекстний підхід до освіти дорослих: теоретичний та техноматичний аналіз (<i>Вихрущ В.О.</i>)	47
1.6.	Освіта дорослих як подолання бар'єрів: антропософський підхід (<i>Іонова О.М., Партола В.В.</i>)	57
1.7.	Освіта дорослих: основні фактори та перспективи розвитку в Україні (<i>Фроленкова Н.А.</i>)	62
1.8.	Освіта дорослих задля демократії (<i>Загрійчук І.Д.</i>)	68
1.9.	Competitive strength of educational services: factors, risks and perspectives (<i>Garnyk L.P., Snihirova I.I.</i>)	76
1.10.	Сучасні підходи до модернізації неперервної професійної підготовки фахівця (<i>Олійник Т.О.</i>)	86
1.11.	Організація навчального процесу в системі безперервного професійного розвитку (<i>Товстяк М.М., Плужнікова Т.В., Краснова О.І., Краснов О.Г.</i>)	92
1.12.	Самостійна робота як чинник професійного саморозвитку навчання дорослої людини (<i>Товтин Н.І.</i>)	97
1.13.	Неформальна освіта дорослих: розвиток соціально життєвих навичок (<i>Пехота О.М.</i>)	101
1.14.	Визнання результатів неформального та інформального навчання як актуалітет освіти дорослих (<i>Аніщенко О.В., Прийма С.М.</i>)	111
1.15.	Опанування базового рівня цифрової компетентності як засіб соціалізації дорослих (<i>Кириченко І.Ю., Москаленко О.В.</i>)	118

Розділ 2. Теорія та практика організації навчання дорослих в Україні та провідних країнах світу

2.1.	Розвиток людського капіталу в системі корпоративної освіти (<i>Баніт О.В.</i>)	124
2.2.	Форми та зміст освіти дорослих (<i>Комісова Т.Є., Коваленко Л.П.,</i>	129

Мамотенко А.В.)

2.3.	Ефективні стилі взаємодії та форми навчання в освіті дорослих
<i>(Прокопенко І.А.)</i>	134
2.4.	Дуальне навчання як форма професійної підготовки безробітних
<i>(Завгородня К.П.)</i>	140
2.5.	Фріланс як нова форма розвитку людського капіталу в умовах неформальної освіти
<i>(Ващенко Л.І.)</i>	145
2.6.	ІКТ в освіті дорослих
<i>(Прокопенко А.І., Доценко С.О.)</i>	151
2.7.	Упровадження імерсивних технологій в освітні проекти навчання дорослих
<i>(Ізбаш С.С.)</i>	155
2.8.	Відкриті дистанційні курси для дорослих
<i>(Кухаренко В.М.)</i>	161
2.9.	Використання хмарних технологій у навчанні
<i>(Кислова М.А.)</i>	167
2.10	Використання платформи дистанційного навчання MOODLE у післядипломній медичній освіті
<i>(Касьянова О.М., Шахова Г.А., Стриженко Т.О., Каруник К.Д.)</i>	172
2.11.	Значення масових відкритих онлайн-курсів при вивченні економічних дисциплін у системі неформальної освіти дорослих
<i>(Сотніков Д.В.)</i>	177
2.12.	Філософсько-методологічні засади формування етичного ставлення до природи в освітньому просторі закладів освіти для дорослих
<i>(Андреева А.П., Андреева Т.Т., Дзюбенко О.В, Носаченко В.М.)</i>	184
2.13.	Психологічний супровід освіти дорослого населення
<i>(Харченко С.В., Хорош М.В., Паламарчук Д.В., Паламарчук Л.А.)</i>	188
2.14.	Сучасні шляхи підвищення іншомовної лінгвістичної компетенції
<i>(Новікова Є.Б., Скрипник Н. С.)</i>	191
2.15.	Теорія та практика неформальної освіти соціальних працівників за проектним підходом
<i>(Трубавіна І.М., Цибулько Л.Г.)</i>	197
2.16.	Формування здорового способу життя в системі інформальної освіти дорослих
<i>(Харченко Н.В., Костріков А.В.)</i>	202
2.17.	Формування системи безперервного професійного розвитку лікарів в Україні на сучасному етапі
<i>(Голованова І.А., Ляхова Н.О., Белікова І.В., Філатова О.В.)</i>	208
2.18.	Модель формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медичної галузі у ЗВО
<i>(Разумна А.Г.)</i>	213
2.19.	Удосконалення неперервного професійного розвитку фахівців з охорони здоров'я впровадженням інтерактивних технологій
<i>(Квасник О.В., Харківський В.С.)</i>	218
2.20.	Досвід організації підвищення кваліфікації працівників залізничного транспорту з елементами дистанційного навчання
<i>(Панченко С.В., Каграманян А.О., Захарченко В.В., Белікова Н.В.)</i>	222
2.21.	Університети третього віку. Досвід роботи U3A Toowoomba Inc в Австралії
<i>(Туренко Н.М.)</i>	228

- 2.22. Аналіз ефективних практик розвитку медіа компетентностей в освіті 232
дорослих у США та Канаді (*Головченко Г.О.*)
- 2.23. Неформальна освіта засуджених як інструмент зниження рівня 242
рецидивної злочинності у Великій Британії (*Черкаський Я.А.*)

Розділ 3. Андрагогіка та управління людськими ресурсами

- 3.1. Побудова внутрішньої системи забезпечення якості загальної 251
середньої освіти (*Григораши В.В.*)
- 3.2. Акмеологічна оцінка управлінської культури керівника закладу освіти 255
(*Григораши О.В.*)
- 3.3. Професійне самовдосконалення керівника закладу освіти як умова 261
підвищення якості освіти (*Гречаник О.Є.*)
- 3.4. Підвищення управлінської компетентності керівника школи як 266
домінантна складова модернізації загальної середньої освіти
(*Мармаза О.І.*)
- 3.5. Сучасні підходи до розвитку персональної компетентності керівника 271
закладу дошкільної освіти (*Попович О.М.*)
- 3.6. Розвиток управлінської компетентності керівників закладів загальної 277
середньої освіти (досвід Полтавського ОІППО) (*Королюк С.В.*)
- 3.7. Рефлексивне управління закладом освіти (*Швардак М.В., Дубюк В.Р.*) 283
- 3.8. Організація роботи з питань збереження здоров'я та безпеки 287
життєдіяльності в закладі дошкільної освіти (*Вітер Л.Ю.*)
- 3.9. Андрагогічні основи підготовки майбутніх магістрів у педагогічних 292
ЗВО (*Герасимова І.Г., Галич Т.В.*)
- 3.10. Професійна діяльність геронтолога (*Коваленко О.Г.*) 298
- 3.11. Освіта дорослих у соціальній профілактиці торгівлі людьми: стан 303
розробленості проблеми в теорії соціальної педагогіки (*Трубавіна І.М.,
Каплун С.О.*)

Розділ 4. Професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогів й андрагогів

- 4.1. Особистісно зорієнтований підхід до підвищення кваліфікації педагога 308
(*Хлебнікова Т.М.*)
- 4.2. Organization of methodological work in preschool educational institutions 314
as a historical and pedagogical problem (*Chahovets A.I.*)
- 4.3. Європейські моделі неперервної освіти вчителів 319
(*Коваленко О.А., Коваленко Л.М.*)
- 4.4. Новітні моделі підвищення кваліфікації вчителів у системі 323
післядипломної педагогічної освіти (*Водолазська Т.В.*)
- 4.5. Організація неперервної освіти вихователів закладів дошкільної освіти 328
як психолого-педагогічна проблема (*Портян М.О.*)

4.6.	Освітні потреби педагогів у сфері виховання та їх реалізація у післядипломній освіті (<i>Сіваченко І.Г.</i>)	333
4.7.	Тренінг як ефективний метод організації навчання дорослих у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (<i>Білик Н.І.</i>)	337
4.8.	Особливості проєктування програми підвищення кваліфікації вчителів математики (<i>Нелін Є.П., Долгова О.Є.</i>)	343
4.9.	Консультаційний супровід професійного розвитку педагога як технологія освіти дорослих (<i>Горват М.В., Кузьма-Качур М.І.</i>)	348
4.10.	Мотивація як важливий чинник безперервного професійного розвитку педагогічних працівників (<i>Ткаченко Л.В., Хмельницька О.С.</i>)	353
4.11.	Роль закладу неперервної освіти в підвищенні професійної компетентності педагогів із питань інклюзивної освіти (<i>Колісник О.В.</i>)	359
4.12.	Можливості «Університету третього віку» в підвищенні кваліфікації педагогів (<i>Самойленко О.А.</i>)	365
4.13.	Педагогічна діагностика професійних компетенцій викладача ЗВО (<i>Белікова О.В., Бессонова Н.М., Греул О.О., Дитюк С.О.</i>)	370
4.14.	Траєкторія розвитку викладача (<i>Воронцова О.М.</i>)	374
4.15.	Формування освітніх потреб під час підготовки дорослих магістрантів – учителів математики (<i>Водолаженко О.В.</i>)	378
4.16.	Методичні аспекти програми підвищення кваліфікації вчителів математики (<i>Жерновникова О.А., Проскурня О.І.</i>)	385
4.17.	Проектна діяльність як основа підвищення професійної компетентності вчителя математики (<i>Дейниченко Г.В., Дейніченко Т.І.</i>)	389
4.18.	Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: виклики, тенденції, перспективи (<i>Гладуш В.А.</i>)	394
4.19.	Застосування технік транзактного аналізу в курсі кризової психології в процесі підготовки майбутніх викладачів психології (<i>Хижняк М.В.</i>)	412
4.20.	Підготовка вчителів початкових класів до роботи з обдарованими учнями в контексті неперервної освіти (<i>Ушмарова В.В.</i>)	417
4.21.	Формування основ професійного саморозвитку вчителів початкових класів засобами інформаційних технологій (<i>Брижак Н.Ю., Мішкулинець О.О.</i>)	424
4.22.	Роль пленерної практики в професійному саморозвитку вчителя образотворчого мистецтва (<i>Висікайло Т.В.</i>)	428
4.23.	Моделювання неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах ЗВО (<i>Беземчук Л.В., Мартем'янова А.В.</i>)	433
4.24.	Психологічна адаптація молодого вчителя в педагогічному середовищі (<i>Соколова К.В.</i>)	437
4.25.	Особливості професійної діяльності викладача ЗВО (<i>Шпак І.О.</i>)	442
4.26.	Можливості дизайн-мислення в інноваційній педагогічній діяльності (<i>Яловега І.Г., Пономарьова Н.О., Зуб С.С.</i>)	446

4.27.	Цифрові вміння сучасного вчителя (<i>Веприк С.А., Олефіренко Н.В.</i>)	452
4.28.	Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення (<i>Темченко О.В.</i>)	456
4.29.	Педагогічні умови ефективного використання народознавчого матеріалу в початковій школі (<i>Ліба О.М., Штима М.Ю.</i>)	461
4.30.	Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи (<i>Молнар Т.І.</i>)	466
4.31.	Підготовка майбутнього педагога до професійного розвитку (<i>Багно Ю.М.</i>)	470
4.32.	Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога в контексті Нової української школи (<i>Сергійчук О.М.</i>)	475
4.33.	Підготовка майбутніх учителів до педагогічного спілкування (<i>Фенцик О.М.</i>)	481
4.34.	Формування активної екологічної позиції майбутнього педагога (<i>Пинзенник О.М.</i>)	485
4.35.	Специфіка професійної підготовки студентів до літньої педагогічної діяльності (<i>Коц С.М., Коц В.П.</i>)	492

Розділ 5. Освітні потреби різних категорій дорослого населення

5.1.	Неформальна освіта для людей з особливими потребами (<i>Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С.</i>)	497
5.2.	Третій вік: обґрунтованість оптимізму (освітні програми для людей похилого віку) (<i>Войно-Данчишина О.Л.</i>)	502
5.3.	Віртуальний туризм як засіб соціалізації людей поважного віку (<i>Аніщенко А.П., Яріко М.О.</i>)	506
5.4.	Освіта дорослих як ключ до соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та біженців (<i>Боярська-Хоменко А.В.</i>)	511
5.5.	Засоби подолання психологічних криз трудових мігрантів (<i>Коваленко В.В.</i>)	517
5.6.	Психосоціальні аспекти розвитку особистості в період середньої дорослості (досвід учених – Р. Хейвігерст, Е. Еріксон, Р. Пек) (<i>Ростока М.Л.</i>)	523
5.7.	Development of issues of labor education of preschool children in the world pedagogical thought (<i>Yakovenko V.V.</i>)	527
5.8.	Соціальна компетентність як особистісна характеристика студентської молоді (<i>Козлюк О.А., Косарева О.І.</i>)	532
	Автори	538

19. Ubachs, G., & Henderikx, P. (2017). *EADTU Mobility Matrix Maastricht, NL: EADTU*. URL : <http://tinyurl.com/EADTU-mobility-matrix>
20. Brown, M. *The Learning Portfolio in Higher Education: A Game of Snakes and Ladders*. URL : <https://www.slideshare.net/mbrownz/the-learning-portfolio-in-higher-education-a-game-of-snakes-and-ladders>
21. Tait, A. (2017). *Doctoral Study and Research Degrees: Online and Distance Programmes*. URL : www.col.org

1.11. Організація навчального процесу в системі безперервного професійного розвитку

*Товстяк М.М., Плужнікова Т.В.,
Краснова О.І., Краснов О.Г.*

Розвиток усіх сфер суспільного життя суттєво вплинув на усвідомлення значення освіти дорослих. Навчання впродовж життя та саморозвиток стали необхідними для забезпечення успішного й якісного життя та подолання проблемних питань. Сьогодні існує певний дефіцит людських ресурсів, компетентність яких відповідала б сучасним вимогам. У зв'язку з цим необхідно приділяти постійну увагу вдосконаленню своїх знань. Це дасть змогу спеціалістам певної галузі набути нові компетентності або ж поглибити професійні навички.

У сучасних умовах інтегрування України у світову спільноту вимагає вдосконалення соціально-педагогічних умов виховання і навчання, впровадження ідей гуманістичної педагогіки та технологій орієнтованого на професійну діяльність навчання [10, с.122]. Ефективному вирішенню проблем гуманізації і демократизації українського суспільства, безумовно, сприятиме модернізація системи освіти в контексті європейських вимог, її структурне та змістовне оновлення. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні» здійснюється цілеспрямована робота з метою створення нової законодавчої та нормативної бази вищої освіти, оновлюються зміст, структура і методи навчання, впроваджуються в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів міжнародні, галузеві стандарти підготовки фахівця.

Закон України «Про вищу освіту» визначає феномен вищої освіти як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти». Важливе місце в сучасному освітньому процесі посідає професійна підготовка спеціалістів – кваліфікованих кадрів, які вирішальним чином впливають

на результативність модернізації українського освітнього простору [4, с. 73].

Важливою складовою підготовки кваліфікованих фахівців є практична підготовка. Тому, на думку вітчизняного вченого В. Луначека, вищі навчальні заклади мають приділяти належну увагу стажуванню (практиці) та постійному підвищенню кваліфікації фахівця. Дослідник зауважує, що практична підготовка є суттєвою складовою формування інтегральної компетентності [9, с. 325]. Таким чином, виникає суперечність між вимогами сучасного етапу розвитку професійної освіти і змістом чинних навчальних планів і програм.

Успішність навчального процесу у вищій школі значною мірою залежить від кваліфікованості викладача, який здійснює навчальний процес. Д. Козлов вважає, що «кваліфікований викладач ЗВО має володіти певним набором умінь, а саме [6, с. 141]:

- аналітичних, за допомогою яких здійснюються виокремлення знань із практики: це вміння поділяти явища на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули тощо), осмислювати явища в їх взаємозв'язку з навколишнім середовищем, правильно діагностувати явища, знаходити в теорії навчання і виховання ідеї, способи, закономірності, що відповідають логіці досліджуваного явища, виокремлювати завдання і визначати оптимальні способи їх вирішення;

- проєктивних – це здатність до постановки проєктивної мети, її максимальної концентрації та обґрунтування способів її поетапної реалізації, визначення змісту і видів діяльності;

- організаційних, які передбачають залучення учасників освітнього процесу до різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності й ефективної організації взаємодії, розвиток сталих інтересів до здобуття певних умінь, праці, активної діяльності, формування потреби в знаннях, творчого ставлення до навколишнього світу. Сюди ж відносимо вміння і навички роботи з друкуванням та комп'ютерними джерелами, вміння дидактично і практично їх перетворювати, інтерпретувати та адаптувати інформацію до завдань навчання, правильно та чітко використовувати графіки, схеми, діаграми, рисунки, оперативно діагностувати новий матеріал [1, с. 75; 11, с. 7]. Ці вміння спрямовані на формування наукового світогляду, морально-цінних установок, набуття професійних навичок, організації спільної творчої діяльності;

- прогностичних, сутність яких полягає в здатності викладача передбачати результат діяльності до того, як вона буде практично завершена;

- рефлексивних, які мають місце при здійсненні контролюючої та оцінної діяльності, спрямованої на викладача, осмислення його власних дій, аналізу та наслідків цих дій;

- комунікативних, що передбачає встановлення доцільних взаємовідносин із колегами та студентами, причому викладач повинен виступати активатором освітнього процесу, організувати його та управляти ним;

- перцептивних, суть яких полягає в проникненні викладача у внутрішній світ студента, для чого необхідно знати його ціннісні орієнтації, інтереси, потреби, ідеали тощо;

- управлінських, до яких входять мотивація, прогнозування, постановка мети, планування, регулювання, координація, контроль, мотивація та забезпечення ресурсами та ін.

Готовність фахівця до виконання професійної діяльності в контексті сучасних вимог ми розглядаємо як симбіоз змістовного, мотиваційного та процесуального складників, що, сягнувши в своєму становленні досить високого рівня, зумовлює виникнення і розвиток ще одного, акмеологічного складника – особистісно-професійного утворення, характерною ознакою якого є наявність у суб'єкта цілеспрямованих зусиль щодо саморозвитку професійно значущих особистісних якостей [3, с. 165]. Його стимулювання і наукове обґрунтоване коригування вважаємо однією з головних умов підготовки конкурентоспроможних фахівців, оскільки саме цей складник готовності забезпечує особистісні основи професійного «згорання» у практичній діяльності, надає міцності й динамічного потенціалу результатам професійної освіти.

Успішна діяльність фахівця у сфері охорони здоров'я неможлива без такого саморозвитку, що забезпечує необхідний для ефективної діяльності елемент переосмислення, вдосконалення, оновлення [9, с. 345]. Проте спостерігаємо його лише за умови, що обрана професія стає усвідомленою цінністю, розглядається як основа особистісної самореалізації і конкретизується в певних досягненнях, суголосних мотивам, які спонукали людину обрати цей професійний шлях.

Водночас вважаємо, що ці мотиви в кожного повинні зазнати психолого-педагогічного корегування, внутрішнього узгодження при професійній підготовці, аби уникнути надмірного домінування кожної з перелічених груп і при цьому не ігнорувати жодної з них [5, с.136; 8, с. 34]. Суб'єктивна нескоординованість мотивів у подальшому завадить правильно розставити акценти в професійній діяльності, вона здатна призвести до внутрішніх та зовнішніх кризових ситуацій як міжособистісного, так і адміністративно-управлінського характеру. Із цих міркувань дидактичне та практичне забезпечення дисциплін медичного напрямку убачаємо в максимально зорієнтованій на індивідуальні аспекти професійній підготовці, а навчальну взаємодію з викладачем – побудованій на засадах особистісної відкритості, конструктивної комунікації, фасилітативності педагогічного впливу, поетапного розвитку лідерських якостей у навчальній діяльності тощо.

Так взаємодія в процесі професійної підготовки майбутнього лікаря повинна забезпечити для нього можливість [7, с. 32]:

- зіставити власні можливості й потреби з вимогами обраної професії, дійти обґрунтованого висновку про свою здатність і послідовне прагнення опанувати її;
- освоїти основоположні засади професійної діяльності через опанування теоретичних та практичних основ медицини, насамперед при моделюванні елементів професійної діяльності, з'ясувавши індивідуально прийняті способи розвитку власних умінь і навичок;
- здобути досвід продуктивного професійного спілкування з наставниками та однодумцями і переживання позитивних емоцій, пов'язаних із успішним вирішенням професійних завдань різного рівня – як власних, так і здійснених колегами;
- сформувати орієнтири професійного саморозвитку та освоїти гідні засоби самовираження й самореалізації в його процесі.

Ці, на перший погляд, очевидні вимоги покликані також виконати важливу місію – скоригувати уявлення фахівця про обрану професію, усунути суперечність між побутовими уявленнями про неї та дійсним змістом діяльності спеціаліста, оскільки на сьогодні ця суперечність тією чи іншою мірою відзначається [2, с. 14]. Насамперед слід говорити про з'ясування ними іманентних ознак медицини як інноваційного явища у вітчизняній практиці медика, його диференціацію на тлі споріднених явищ.

Для діяльності фахівця характерні ситуації, в яких він виступає суб'єктом самоаналізу і самовдосконалення – професійно значущих процесів, які необхідні для професійного зростання і перебіг яких детермінується внутрішніми рушіями значно сильніше, ніж зовнішніми. І для їхньої актуалізації самомотивація є надзвичайно важливою.

Оскільки вимоги до сучасного медичного фахівця постійно підвищуються, це повинно бути враховано як при формуванні змісту освітньо-професійних програм, за якими здійснюється його підготовка, так і безпосередньо в процесі створення навчальних та робочих навчальних програм, а також при доборі способів та засобів формування фахових компетентностей майбутніх лікарів. Відповідно, процес вивчення навчальної дисципліни від моменту її первинного проєктування до практичного втілення проходить декілька етапів, кожен з яких виконує власні функції щодо забезпечення навчального результату, який, у свою чергу, може розглядатися і класифікуватися в полісистемному контексті відповідно до масштабу завдань, вирішення яких із ним пов'язане, що, у свою чергу, може розглядатися як поступ від стратегічних, найбільш загальних завдань підготовки лікаря до виокремлення певних змістових підсистем (навчальна програма як основний зміст навчальної дисципліни), їхньої тактичної інтерпретації (робоча навчальна програма, в якій презентуються загальні способи

вивчення навчального змісту) та до безпосереднього застосування форм і методів навчальної діяльності в їхньому значному різноманітті, що, однак, не повинне бути суперечливим щодо завдань більш загального рівня.

Забезпечення успішного функціонування української системи освіти потребує сьогодні науково обґрунтованого поєднання професійних запитів щодо підготовки фахівців та можливостей навчального процесу в закладі вищої освіти. З огляду на це важливим є підвищення ефективності вивчення дисциплін відповідного профілю, які мають своєю стратегічною метою формування особистості лікаря і вирішують завдання, пов'язані зі створенням теоретичного і практичного підґрунтя його особистісно-професійного становлення.

Література

1. Андрошук І. Фрейм, як спосіб візуалізації навчальної інформації. *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 78-83.
2. Вербицький В. Технологізація навчально-виховного процесу в позашкільному освітньому просторі як принцип виховання особистості. *Рідна школа*. 2010. № 10. С. 12-16.
3. Граник Г.Г., Бондаренко С.М., Концевая Л.А. *Когда книга учит* : навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 288 с.
4. Грицюк Л.С. Теорія проектування інтер'єрів: структурування елементів. *Містобудування та територіальне планування*. 2014. № 52. С. 71-75.
5. Дзюбенко Ю. В. Особливості технологічного підходу до навчального процесу у вищій школі як провідного засобу його оптимізації / Ю. В. Дзюбенко, Л. В. Олійник // *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : збірник наукових праць. 2007. № 3 (21). Ч. 1. С. 138–147.
6. Козлов Д. О. Управлінська компетентність викладача вищої школи як ресурс інноваційного розвитку вищої освіти. *Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти*: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 213 с.
7. Коробов Є. Т. *Навчальний матеріал та його структура*. – URL: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Pedagogica/69745.doc.htm. (дата звернення: 20.01.2019).
8. Кошечко Н. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2015. С. 35-38
9. Лунячек В. Е. *Підготовка магістрів державного управління до забезпечення якості освіти: теорія та практика* : монографія. Харків. нац. ун-т ім В. Н. Каразіна, 2011. 372 с.

10. Уман А. И, Фёдорова М. А. Модели процесса обучения: от догматической до личностно-стратегической. *Инновации в образовании*. 2008. №4. С. 119-130.

11. Янкович О. І. *Розвиток освітніх технологій у теорії та практиці вищої педагогічної освіти України (1957–2005)* : автореф. дис ... докт. пед.наук: 13.00.01/ Тернопіль, 2009. 26с.

1.12. Самостійна робота як чинник професійного саморозвитку навчання дорослої людини

Товтин Н.І.

Кардинальне реформування життя українського суспільства створило реальні передумови для значних перетворень в економіці, культурі, освіті, науці, що суттєво підвищило вимоги до модернізації системи освіти. Сучасні цивілізаційні процеси визначають ствердження таких суспільних та особистісних цінностей як «людина», «духовність», «професіоналізм», «гуманізм», «толерантність», які спрямовані на зростання ерудиції, активізацію творчих можливостей, загальної культури, цілісного розвитку всіх верств населення.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується орієнтацією дорослої людини на забезпечення соціально-культурного розвитку. Завдання освіти впродовж усього життя особистості обговорювалися на багатьох всесвітніх та міжнародних конференціях із проблеми освіти дорослих. Науковці дійшли висновку, що освіта повинна бути основним фактором діяльності особистості, зокрема й дорослої людини, та набути характеру неперервності. У зв'язку з цим виникає потреба в пошуку нових підходів до навчання дорослої людини.

Праці російських науковців Л. Божович, А. Маркової, В. Чіркового, Ю. Кулюткіна Г. Сухобської, О. Леонтьєва, С. Москвічова, Є. Шорохова, П. Якобсон присвячені розкриттю особливостей навчальної діяльності дорослих. В Україні особливостям навчання дорослої людини почала приділятися увага наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Проблема навчання дорослої людини розглядалася окремими ученими частково (І. Меліхова, Е. Помиткін, Т. Сорочан, Н. Протасова, Н. Федорова, Л. Лук'янова, О. Аніщенко та ін.).

Як зазначає Н. Чорна, посилення значення освіти зумовило витіснення концепції «освіта на все життя» концепцією «освіта впродовж життя», котра була прийнята світовим співтовариством. Зокрема, у програмі ЮНЕСКО «Освіта для ХХІ століття» наголошується, що освіта сьогодні не повинна завершуватися одержанням диплома – вона має тривати впродовж усього життя, стимулюючи розвиток людини на різних етапах її життєдіяльності. Реалізація концепції навчання протягом життя (*Lifelong Learning*) як визначального фактора прогресивного розвитку країни спонукає до пошуків нового підходу